

Toimenpideohjelma kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja oppilaitoksissa

Tausta ja tavoitteet

Taustalla hallitusohjelman kirjaukset

- Lupaus syrjimättömyydestä: ”Meidän Suomessamme on nollatoleranssi kiusaamiselle ja rasismille.”
- 3.6 Oikeudenmukainen, yhdenvertainen ja mukaan ottava Suomi/ Tavoite 2: ”Jokaisella lapsella ja nuorella on oikeus koskemattomuuteen. Vahvistetaan seksuaalikasvatusta. Laaditaan toimenpideohjelma kiusaamiseen puuttumiseksi ja yksinäisyyden vähentämiseksi.”
- 3.7 Osaamisen, sivistyksen ja innovaatioiden Suomi/ Tavoite 2: ”Vahvistetaan oppilaitosten yhteisöllistä toimintakulttuuria sekä oppilaiden ja opiskelijoiden roolia ja vaikutusmahdollisuuksia kouluyhteisöissä. Asetetaan nollatoleranssi koulukiusaamiselle ja tarjotaan oppilaitosten henkilöstölle sekä oppilaille ja opiskelijoille kiusaamisen tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen liittyvää koulutusta. Otetaan huomioon myös syrjivän kiusaamisen tunnistaminen ja ennaltaehkäisy. Laajennetaan hyväksi havaittuja käytäntöjä valtakunnallisesti ja turvataan vaikuttavien hankkeiden jatko. Kehitetään varhaiskasvatukseen kiusaamista ehkäisevä ohjelma.”

Tavoitteena

- Nollatoleranssi kiusaamiselle, häirinnälle, sosiaaliselle syrjinnälle ja väkivallalle kouluissa ja oppilaitoksissa. **Laaditaan toimenpideohjelma kiusaamiseen puuttumiseksi ja yksinäisyyden vähentämiseksi.**
- Kiusaaminen, väkivalta ja häirintä eivät rajoitu vain kouluihin ja oppilaitoksiin. Häiriökäyttäytyminen heijastuu kaikkiin yhteiskunnan osa-alueisiin ja on useammalle hallinnonalalle ulottuva ilmiö. Tiivistetään hallinnonalojen välistä yhteistyötä.
- Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen kiinteä osa toimenpideohjelmaa.

- Hyödynnetään olemassa olevia hankkeita. Arvioidaan sellaisten menetelmien ja hankkeiden näytön astetta ja käyttökelpoisuutta, joiden toimivuudesta on kerättyä ja analysoitua, esimerkiksi tutkimusperusteista, näyttöä.
- Toimenpideohjelman toimenpiteet toteutetaan tällä hallituskaudella.

TOIMENPITEET

Toimenpide 1: Tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistaminen varhaiskasvatuksessa

- Toteutetaan kehittämisohjelma tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamiseksi varhaiskasvatuksessa. Kehittämisohjelma painottuu lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamiseen kiusaamisen ehkäisykeinona varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Tavoitteena on lisäksi kehittää henkilöstön osaamista lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamisessa ja kiusaamisen ehkäisyssä. **(min. Saramo)**

Toimenpide 2: Lainsäädäntöhanke turvallisen opiskeluympäristön turvaamiseksi

- Oppilaan osallistuminen opetukseen epäämistä koskevaa sääntelyä päivitetään oppilaiden ja opetustilassa työskentelevien henkilöiden turvallisuuden turvaamiseksi. Epäämisen aikana oppilaalle tehdään suunnitelma oppilaan tarvitsemasta oppilashuollollisesta ja muusta tarvittavasta tuesta. Tarkoituksena on täsmentää ja korjata opetustoimen säännöksiä, jotta kiusaamiseen voitaisiin puuttua oikea-aikaisesti, vahvistaa oppilaan oikeusasemaa ja turvata kaikkien koulussa toimivien turvallinen oppimisympäristö. Lainvalmistelu pohjaa Kiusaamisen vastaisen työryhmän lainsäädäntöehdotuksiin. **(min. Saramo)**
- Arvioidaan opetustoimen lainsäädäntöön sisältyvää kaksoisrangaistavuutta koskevaa sääntelyä, jotta opiskeluympäristön turvallisuus voidaan varmistaa yhteistyössä OKM, OM, SM ja Poliisihallitus. **(min. Saramo, Henriksen, Ohisalo)**

Toimenpide 3: Sitouttava koulu yhteistyö

- Käynnistetään perusopetuksessa uusi sitouttavan koulu yhteistyön toimintamalli, joka tukee sekä oppilaita että koulujen henkilökuntaa koulupudokkuuden ehkäisemisessä, koulunkäyntiin sitouttamisessa, poissaolojen vaikutusten korjaamisessa, koulu yhteistyön hyvinvoinnin vahvistamisessa sekä osaltaan kiusaamisen vastaisessa työssä. **(min. Saramo)**

Toimenpide 4: Henkilöstön ja johdon koulutus

- Hyvinvoinnin ja työrauhan edistämiseen, yksinäisyyden ja kiusaamisen ehkäisemiseen sekä mielen hyvinvoinnin tukemiseen liittyvä pedagoginen osaaminen määritellään varhaiskasvatuksen ja opetustoimen henkilöstön ja johdon täydennyskoulutuksen painopistealueeksi seuraavien kolmen vuoden ajalle. Sisällytetään Opetushallituksen tulossopimukseen vuosille 2021-2023. **(min. Saramo)**
- Kannustetaan korkeakouluja lisäämään hyvinvoinnin, turvallisuuden ja työrauhan edistämiseen liittyviä opettajien valmiuksia parantavia sisältöjä opettajien peruskoulutukseen. **(min. Saarikko)**

Toimenpide 5: Kiusaamisen ehkäisyn sivusto

- Opetushallitus laatii yhteistyössä eri tahojen kanssa, oppilaita ja opiskelijoita kuullen sekä kodin ja koulun yhteistyötä tukien verkkopohjaisen kiusaamisen ehkäisyn sivuston. **(min. Saramo)**
  - Sivusto informoi olemassa olevasta lainsäädäntö- ja normipohjasta koulukiusaamisen ehkäisyyn liittyen.
  - Sivuston tavoitteena on antaa käytännön ohjeita sekä konkreettisia toimenpiteitä kiusaamisen ehkäisyyn kouluissa ja oppilaitoksissa.
  - Tavoitteena on sitouttaa koko kouluyhteisöä vahvistamaan kiusaamista ja väkivaltaa ehkäisevää sekä yhteisöllisyyttä ja hyvinvointia tukevaa toimintakulttuuria.
  - Tavoitteena on lisätä oppilaiden ja opiskelijoiden ymmärrystä kiusaamisen ja väkivallan vaikutuksista. Tavoitteena on vahvistaa oppilaiden ja opiskelijoiden osallisuutta kiusaamisen vastaisessa työssä.
  - Tavoitteena on vahvistaa huoltajien osallisuutta kiusaamisen ehkäisyssä kodin ja koulun yhteistyön avulla.

Toimenpide 6: Perusopetuksen oppimisyhteisöjen turvallisuuskulttuurin edistäminen

- Opetusta järjestettäessä on koko kouluyhteisön turvallisuuden takaaminen kaikissa tilanteissa toiminnan keskeinen perusta. Oppilailla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Turvallisuuteen liittyy keskeisesti turvallisuuskulttuuri ja sen kautta luotu perusta päivittäiselle arkiturvallisuudelle. Turvallisuus on keskeinen osa hyvinvointia.

- Käynnistetään oppimisyhteisöjen turvallisuuskulttuurin kehittämistyötä tukeva valtakunnallinen kehittämis- ja tutkimushanke (2021 - 2023), jossa perusopetuksen koulujen käyttöön luodaan tehokkaita koulu yhteisön turvallisuutta ja turvallisuuskulttuuria edistäviä toimenpiteitä. **(min. Saramo)**

Toimenpide 7: Sairaalaopetuksen kehittäminen

- Sairaalaopetuspaikkojen lisääminen ml. hoito **(min. Kiuru)**
- Kunnille haettavaksi sairaalaopetuksen järjestämiseen liittyvä konsultatiivisen sairaalaopetuksen rahoitus **(min. Saramo)**, joka:
  - lisää konsultatiivista sairaalaopetusta nykytilanteeseen verrattuna; ei olemassa olevien resurssien uudelleenorganisointia,
  - kohdistuu koko sairaalaopetusyksikön toiminta-alueeseen, ei vain sairaalaopetuksen ylläpitäjäkaupungin oppilaisiin (pitkät etäisyydet eivät saa olla esteenä palvelun saamiselle),
  - toiminnan kohteena ovat oppilaat, joiden pulmat kytkeytyvät kiusaamiseen, itsetuhoisuuteen, masentuneisuuteen sekä kouluakäymättömyyteen edellä mainituista syistä,
  - yhteistyö lasten- ja nuorisopsykiatrian kanssa sairaalaopetuksen keinoin,
  - toimintamalleina sairaalaopetuksen pedagoginen ja ennaltaehkäisevä tilannearviokonsultaatio (yksilöön ja yhteisöön kohdistuvat interventiot).

Toimenpide 8: Kansallinen toimielin

- Kansallisen koulutuksen arviointikeskukseen (KARVI) on tarkoitus perustaa kansallinen vaikuttavien kiusaamisen ehkäisemisen, hyvinvointia ja työrauhaa lisäävien menetelmien arviointitoimielin, joka arvioi näihin tarkoituksiin kehitettyjen menetelmien näytön astetta ja käyttökelpoisuutta. Toimenpide perustuu opetus- ja kulttuuriministeriön kiusaamistyöryhmän kehittämisedotukseen. **(min. Saramo)**

Toimenpide 9: Ankkuritoiminta vahvemmin osaksi koulujen ja oppilaitosten kiusaamisen vastaista toimintaa

- Ankkuritoiminta kohdistuu varhaisessa vaiheessa nuorten hyvinvoinnin edistämiseen ja rikosten ennalta ehkäisemiseen. Sitä toteutetaan kaikkien poliisilaitosten alueella. Ankkuritiimissa on mukana poliisi, sosiaalityöntekijä, psykiatrinen sairaanhoitaja ja nuorisotyöntekijä. Paikallisiin tai alueellisiin

ankkureihin voidaan nimetä opetustoimen edustaja. Lisätään edelleen Ankkureiden ja koulujen ja oppilaitosten välistä yhteistyötä kehittämällä toimintamalleja, joilla kouluissa ja oppilaitoksissa tapahtuvaan kiusaamiseen ja väkivaltaan puututaan nykyistä varhaisemmin. Vahvistetaan ja selkeytetään tilanteiden hallintaan ja hoitamiseen liittyvän moniviranomaistoiminnan johtamista. **(min. Ohisalo, Kiuru, Saramo, Henriksson)**

Toimenpide 10: Ennalta ehkäistään jengiytymistä edistämällä lasten ja nuorten myönteistä ryhmäytymistä

- Suomessa on nähtävissä merkkejä kehityksestä, joka voi johtaa nuorisojengien muodostumiseen. Lasten ja nuorten ryhmäytymistä tapahtuu kouluissa ja oppilaitoksissa, ja se jatkuu vapaa-ajalla. Suurin osa ryhmäytymisestä on myönteistä nuorten välistä sosiaalista kanssakäymistä. Tukemalla ja edistämällä myönteistä ryhmäytymistä kouluissa ja oppilaitoksissa ja puuttamalla sellaiseen ryhmäytymiseen, joka lisää nuorten häiriökäyttäytymistä ja muuta ei-toivottua käyttäytymistä, ennalta ehkäistään nuorisojengien syntymistä. Toiminta edellyttää koulujen ja oppilaitosten henkilöstön tiedon lisäämistä jengiytymisestä ja siihen vaikuttavista seikoista. **(min. Ohisalo, Saramo, Saarikko)**

Toimenpide 11: Kiusaamista ja häirintää koskevien säännösten täsmentäminen lukiolaissa ja ammatillista koulutusta koskevassa laissa

- Muutetaan vuoden 2021 aikana lukiolain (782/2018) 40 §:ää sekä ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (531/2017) 80 §:ää siten, että niissä säädettäisiin opettajan tai rehtorin velvollisuudesta ilmoittaa tietoonsa tulleesta koulussa tai koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta tai väkivallasta niihin syyllistyneen ja niiden kohteena olevan oppilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle. **(min. Saramo)**

Toimenpide 12: Toisen asteen oppilaitosten yhteisöllisen toimintakulttuurin kehittäminen

- Oikeus osata –amatillisen koulutuksen kehittämisohjelmassa luodaan toimintamalleja vertaisohjauksen ja ryhmäohjauksen tueksi. Lisäksi ohjelmassa kehitetään ja levitetään valtakunnallisesti erilaisiin kuntiin soveltuvia nuorisotyön ja oppilaitosten yhteistyömalleja opiskelijoiden hyvinvoinnin tukemiseksi. Turvallisuuskulttuurin kokonaisvaltainen kehittäminen sisältyy myös ohjelmaan.
- Lukion valmisteilla olevassa laatuohjelmassa tullaan vahvistamaan opiskeluhuvinvointia, yhteisöllisyyttä ja ryhmään kuulumisen tunnetta sekä opiskelijan saamaa oikea-aikaista ohjausta sekä muuta opinnoissa tarvittavaa tukea.

- Opintokamun jatkokäytön valmistelu - opiskelijoiden hyvinvoinnin edistämisen työkalu toisella asteella. **(min. Saramo)**

Toimenpide 13: Häirintäyhdyshenkilötoiminnan vahvistaminen korkeakouluissa

- Häirinnän ehkäisykeinoja käsitellään osana korkeakoulutuksen saavutettavuussuunnitelmaa. Korkeakoulutuksen saavutettavuussuunnitelma valmistuu heinäkuussa 2021.
- Jokaisella korkeakoululla on selkeä toimintamalli ja ohjeisto häirinnän ja epäasiallisen käyttäytymisen ehkäisemiseksi.
- Opiskelijajärjestöillä on keskeinen rooli korkeakoulujen opiskeluyhteisön hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämisessä. Ne ovat aktiivisesti kehittäneet häirintäyhdyshenkilötoimintaa ja usein häirintäyhdyshenkilöinä toimivat opiskelijat tai opiskelija- tai ylioppilaskuntien työntekijät.
- Korkeakoulujen häirintäyhdyshenkilötoimintaa vahvistetaan yhdessä Suomen opiskelijakuntien liiton (SAMOK), Suomen ylioppilaskuntien liiton (SYL) sekä korkeakoulujen kanssa. **(min. Saarikko)**

Toimenpide 14: Nuorisotyön menetelmien ja toimintamallien jalkauttaminen kouluihin ja oppilaitoksiin

- Kiusaaminen on ryhmäilmiö, joten toimintakulttuurin ja vuorovaikutuksen kehittäminen on keskeistä.
- Nuorisotyön ydinosaaminen on nuorten kohtaaminen. Kiusaamista tapahtuu myös kouluajan ulkopuolella (vapaa-ajalla, harrastuksissa), nuorisotyöntekijä kohtaa nuoria myös koulun ulkopuolella. Tämä mahdollistaa nuoren kohtaamisen matalalla kynnyksellä ja kokonaisvaltaisen tuen.
- Nuorisotyö voi tuoda kouluihin ja oppilaitoksiin menetelmiä, joilla yhdessä nuorten kanssa suunnitellaan ja toteutetaan toimintamalleja ryhmäyttämiseen, kiusaamisen vastaiseen työhön sekä syrjinnän ja yksinäisyyden ehkäisyyn. Valtakunnallinen kehittämistyö on jo alkanut mm. nuorisoalan osaamiskeskus Nuoskan toimesta. Nuorisotyön menetelmillä ja toimintamalleilla voi olla tärkeä rooli myös sitouttavan kouluyhteisön toteutuksessa. **(min. Saarikko)**